

Recenzja programu: Sr. Maria Opiela, Sr. Małgorzata Kaput, Sr. Edyta Piekarcz, Sr. Agnieszka Kornobis, Sr. Zofia Zymróz, Sr. Stanisława Chudzik, *Preschool education programme based on the pedagogical conception by Blessed Edmund Bojanowski*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2020, ss. 117.

Opublikowane w języku angielskim uzupełnione i rozszerzone wydanie *Programu wychowania przedszkolnego według koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego* jest wartościową i interesującą propozycją w zakresie promocji wychowania integralnego, opartego o wartości chrześcijańskie. Nie jest rzeczą łatwą odczytanie i uaktualnienie propozycji wychowania pochodzących sprzed 150 lat. Każdy wychowawca i pedagog tworzy swoje zasady programowe w określonym czasie, w społeczeństwie, które cechuje dana kultura, obyczaje, w którym dominuje swoista problematyka społeczno-ekonomiczna i relacje międzyludzkie. Kiedy mówi się o uniwersalnych treściach w odniesieniu do propozycji zawartych u niektórych, wybitnych pedagogów czy wychowawców, to chodzi tak o treści, które charakteryzują się ponadczasowością, jak i o propozycje formacyjne (wychowawcze), które z kolei sprawdzają się poprzez ich możliwości zastosowania w wymiarze ponadkulturowym. I tak jest z projektami o charakterze społeczno-wychowawczym, które sformułował Edmund Bojanowski.

W odniesieniu do propozycji programowej E. Bojanowskiego, podjętej i pogłębianej ustawicznie przez Zgromadzenie Sióstr Służebniczek, przez niego założone, widać, iż uniwersalność i ponadczasowość tej propozycji wychowawczej obecna jest w dziełach i dzisiaj prowadzonych. Dlatego największą zaletą tej publikacji jest udana i oryginalna próba odczytania chryzmatu wychowawczego E. Bojanowskiego w obecnej rzeczywistości. Dokonana konfrontacja propozycji Założyciela Ochronek, będąca często wynikiem „intuicji popartej obserwacją”, doświadczeniem wieloletniego działania i uwzględnieniem ducha epoki, w której żył i działał, ze współczesnymi osiągnięciami nauk o wychowaniu, wskazuje nie tylko na aktualność propozycji, ale i na jej możliwość dalszego rozwijania.

W pierwszej części przedstawionego *Programu* wyraźnie jest obecna integralna wizja wychowania człowieka, na którą składa się zarówno aspekt indywidualizacji (autorealizacji), jak i socjalizacji (wychowania do wspólnoty). Zrównoważony rozwój, obecny w wychowaniu od samego początku, jest zagwarantowany poprzez aktywny udział w tym procesie świadomie przygotowanego do realizacji tych celów wychowawcy.

Dużą zaletą przedstawionej propozycji wydawniczej jest zachodząca kongruencja pomiędzy propozycją integralnej (teoretycznej) wizji wychowania przedszkolnego a jej przełożeniem na wymiar dydaktyczny (praktycznego codziennego działania). Mam tu na uwadze zwłaszcza rozdział II i III recenzowanego programu. Uważam, iż tak właśnie powinno się przedstawiać propozycje wychowawcze: jasne i konkretne, zarówno w opisie merytorycznym, jak i w jego praktycznym zastosowaniu. W ten sposób program staje się narzędziem codziennego użytku dla każdego wychowawcy, który zechce się włączyć w jego realizację.

Bardzo istotnym elementem przedstawionych założeń programowych jest zawarta w nim wizja konieczności integralnego rozwoju dziecka. W dzisiejszej rzeczywistości wychowawczej, często realizowanej w sposób wybiórczy, jednostronnie prakseologiczny lub „płynnie teoretyczny”, zachodzi silna potrzeba propozycji kompleksowych, ukazujących wychowanka rozwijającego się na wszystkich płaszczyznach w sposób zharmonizowany, a nie tylko na wybieranych fragmentarycznie wymiarach, często instrumentalnie, do określonych potrzeb indywidualnych czy tzw. społecznych. Odwołanie się do koncepcji E. Bojanowskiego w tym zakresie i ubogacenie programu poprzez umiejętne odczytanie jego idei w świetle współczesnych osiągnięć psycho-pedagogicznych, zwłaszcza dotyczących okresu dziecięcego, zaowocowało nowoczesnym i konkretnym sposobem podejścia do integralnej wizji rozwoju i wychowania realizowanej w instytucji przedszkola.

W swoim założeniu *Program* jest skierowany do środowisk chrześcijańskich (katolickich). Uważam jednak, iż ze względu na jego uniwersalny walor, może być on z powodzeniem zaadaptowany i w innych środowiskach wychowawczych, które starają się promować integralne rozwiązania w wychowaniu człowieka. Element wychowania religijnego, bardzo istotny w całości kształcenia i wychowania człowieka, nie jest jednak tym najważniejszym w kształtowaniu osobowości dziecka. Poza tym metody i strategie wychowawcze stosowane wobec dzieci podejmują zagadnienia wychowania religijnego bardzo często w sposób naturalny, pośredni, dostosowany do możliwości rozwojowych dziecka. Wydaje się, że najbardziej istotnym elementem w tym zakresie jest postawa wychowawcy, który przez dziecko jest obserwowany i często naśladowany.

Interesującą lekturą są także załączniki zawarte w aneksie, w których zostały przedstawione bardzo konkretne propozycje realizacji *Programu*. Nie brak w nich bardzo konkretnych wskazań i propozycji metodycznych.

Udostępniona wersja *Programu* w języku angielskim wraz ze zuniwersalizowaniem treści w poszczególnych obszarach wychowawczo-dydaktycznych, by mogły być realizowane w odmiennych uwarunkowaniach kulturowych i wyznaniowych, jest już z aprobatą przyjęta do wdrażania w różnych regionach świata. Pozwoli to również na jego ewaluację w odniesieniu do szerokiego, międzykulturowego kontekstu, ale nadal skoncentrowaną na integralnym rozwoju i wychowaniu osoby. Ten walor proponowanego *Programu* może być bardzo wartościowy w środowiskach, gdzie propozycja wychowania integralnego, opartego na wartościach chrześcijańskich, jest akceptowana ze względu na potrzeby społeczne, a nie religijne. Mam tu na uwadze społeczeństwa krajów, gdzie chrześcijaństwo nie jest i pewnie jeszcze długo nie będzie propozycją powszechnie akceptowaną w organizacji życia społecznego.

Ponieważ jest to już kolejne wydanie *Programu*, co wskazuje na ustawiczną pracę nad nim i troskę o odczytywanie idei Założyciela, w świetle ciągle zmieniającej się rzeczywistości rozumienia procesu wzrastania młodego człowieka w relacji z jego otoczeniem, pozwolę sobie na wskazanie trzech ewentualnych kierunków możliwości pogłębienia w przyszłości tego zamysłu pedagogicznego. Są to moje osobiste przemyślenia, które nasuwają mi się jako człowiekowi, który całym swoim zaangażowaniem na polu teoretycznym i praktycznym wychowania popiera ideę rozwoju integralnego. Proponuję zatem pogłębienie refleksji programowej, będącej zarówno rezultatem ustawicznych studiów nad koncepcją pedagogiczną E. Bojanowskiego, jak i rezultatem przemyślnych doświadczeń ze świata, gdzie program ten jest już wdrażany i realizowany ze sporymi sukcesami. Oczywiście mam tu na uwadze jego ewentualne kolejne wydania. Wydaje mi się, iż warto pogłębiać od strony teoretycznej oraz przemyśleń i zastosowań praktycznych propozycje E. Bojanowskiego w następujących obszarach:

1) dojrzała osobowość wychowawcy chrześcijańskiego (ponieważ w programie jest opracowana bardzo dobrze integralna wizja wychowania dziecka, może warto by było dokonać podobnej

analizy w odniesieniu do wychowawcy). Proponuję w przyszłości jeden z Aneksów poświęcić przedstawieniu współczesnej osobowości wychowawcy w dziele Ochronek, mając na uwadze wskazanie wymagań formacyjnych i oczekiwań związanych z przekonaniami i postawami osoby, która chce współpracować w tego typu dziele wychowawczym;

2) miejsce i rola wychowawcy-mężczyzny w dziele Ochronek. Zasadniczo program bardzo niewiele poświęca uwagi temu zagadnieniu. Jeżeli chce się mówić o wychowaniu integralnym, poprzez świadectwo, jak to jest podkreślone w programie, to wydaje się, iż osoba mężczyzny jest tu konieczna. W dzisiejszej sytuacji zdominowania procesu wychowania instytucjonalnego dzieci, zwłaszcza w okresie przedszkolnym przez kobiety („ukobiecenia” tego procesu), a z drugiej strony coraz bardziej obserwowanym kryzysem roli mężczyzny i ojca w dzisiejszej rodzinie, społeczeństwie, a nawet w Kościele, wydaje się konieczne podjęcie tego tematu, zwłaszcza wobec dzieci, które nie doświadczają codziennej bliskości ojca w rodzinie;

3) wychowanie ekologiczne (podejmujące zagadnienie środowiska naturalnego –wspólnego domu; jego ochrony i właściwego użytkowania; pozytywnej relacji ze światem roślin i zwierząt – kształtowanie „zdrowego” podejścia do tych zagadnień). Z pewnością dużo materiału można znaleźć w encyklice *Laudato si* oraz różnych inicjatywach z tym związanych.

Życzę, aby osoby korzystające z tego wydania *Programu* miały jak najwięcej satysfakcji z możliwości towarzyszenia we wzrastaniu małemu człowiekowi (przedszkolakowi). A źródłem tej satysfakcji niech będzie także to dzieło, promujące integralny rozwój człowieka według myśli pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego.

Prof. dr Zbigniew Formella SDB
Università Pontificia Salesiana, Rzym – Włochy
ORCID ID: 0000-0003-2846-0992
DOI: <http://doi.org/10.21852/sem.2020.3.14>